

Ваздухопловна ватрена подршка на брдско- -планинском земљишту

Генерал-мајор у пензији *Ангел Ончевски*

Брдско-планинско земљиште, због своје специфичности, пре свега због испресецаности и ограничености путне мреже, значајно одређује главне токове борбених дејстава. Оно посебно утиче на физиономију дејстава оклопних, механизованих и артиљеријско-ракетних јединица ПВО, као и на дејства авиона тактичке авијације и борбених хеликоптера.

Борбени авиони и хеликоптери, због маневарских и ватрених могућности, на испресецаном, тешко проходном брдско-планинском земљишту могу бити основно, а често и једино средство за ватрену подршку јединица копнене војске. У оквиру ватрене подршке борбена авијација обавља различите задатке, међу којима: у одбрани – спречава покрет и уништава противникове резерве и системе високопрецизног оружја, локализује продор оклопних снага, уништава извиђачко-диверзантске снаге и снаге за обилазак (обухват) и тактичке ваздушне десанте, а у нападу – уништава отпорне тачке на правцу продора главних снага, спречава довођење и увођење у борбу непријатељевих снага другог ешелона и резерви, и уништава снаге које предузимају противнапад и противудар.

Потпуно искоришћење борбених могућности авијације у ватреној подршци јединица копнене војске на брдско-планинском земљишту условљено је, пре свега, високом рационалношћу њене употребе.

Савремена борбена дејства изводе се у различитим земљишним условима – у равници, на брдско-планинском, пошумљеном и откривеном земљишту, на красу, у пустињи, итд. Поред општих, заједничких карактеристика, та дејства имају и одређене специфичности, при чему брдско-планинско земљиште, више него друга, одређује главне токове борбених дејстава, како у нападу, тако и у одбрани.

Рељеф југословенског ратишта већим делом (нешто више од две трећине) чини брдско-планинско земљиште. Главни планински ланци протежу се правцем северозапад-југоисток, и испуњени су бројним долинама, котлинама, теснацима, клисурама, платоима, висоравнима, превојима, прелазима, итд.

За извођење борбених дејстава копнених снага значајне су следеће карактеристике брдско-планинског земљишта: испресецаност; ограниченост капацитета и одвојеност оперативно-тактичких праваца; недовољно развијена путна мрежа и отежано кретање ван путева; могућност наглих и изненадних промена времена и водостаја река; мртви углови

и прикривеност прилаза; могућност појаве клизишта, одрона, лавина и слично, нарочито од нуклеарних експлозија; дуготрајност контаминације земљишта, посебно клисура, долина и шумских комплекса, и друго.

Велика испресецаност земљишта и ограниченост путне мреже омогућавају обједињено дејство ватрених средстава, централизовано командовање на тактичком нивоу, заједничко дејство јединица (тактичке борбене групе) на појединим правцима, повезаност борбених дејстава и слично, па се борбена дејства изводе, углавном, око путева и за путеве. У тим условима, ангажовање борбених средстава, посебно оклопних и механизованих, условљено је много више могућностима за њихов покрет (транспорт), а мање захтевима тактике њихове употребе. У целини, кретање, довођење, развој и груписање јединица за борбу на брдско-планинском земљишту су отежани. На пример, нормално се пешице маршује брзином четири километра на сат. При нагибима од 5–10° брзина се смањује за километар, а при успону већем од 10° додаје се по један сат на сваких 300–400 метара разлике релативне висине при пењању, а 450–600 метара разлике висине при спуштању.

Брдско-планинско земљиште знатно утиче на физиономију борбених дејстава јединица копнене војске, посебно оклопних, механизованих и артиљеријско-ракетних јединица противваздушне одбране. Начин борбених дејстава на таквом земљишту зависи, углавном, од броја и капацитета доступних праваца, њихове међусобне удаљености, постојања и величине тешко и потпуно неприступачних делова земљишта, као и од ефикасности борбених средстава у тим условима. Дејства су каналисана и усмерена на мали број праваца (путеви), проходних гребена, пропанака, долина, платоа и висоравни, који су, мање или више, међусобно одвојени, а изводе се на већим међусобним растојањима и одстојањима, одвојеним правцима, самостално, при дубљем борбеном распореду, најчешће без непосредне ватрене везе. Дејства главних снага најчешће се изводе долинама, дуж и преко гребена. Прегруписавање снага по фронту је отежано, а често и немогуће, па, почетно груписање има одлучујући значај за ток и исход борбених дејстава. Правовремено поседање најважнијих земљишних објеката изузетно је значајно, јер од њих умногоме зависе елементи борбеног распореда.

Савремени борбени авиони и хеликоптери, због високих летно-техничких карактеристика и ефикасног наоружања и опреме, могу да пруже снажну ватрену подршку јединицама копнене војске при извођењу одбрамбених и нападних дејстава на брдско-планинском земљишту. На њихова борбена дејства у тим условима утичу, углавном, следећи чиниоци: ограниченост аеродромске мреже; метеоролошки и климатски услови, који отежавају, а понекад и онемогућавају дејства авијације; ограниченост дејства са малих и гранично малих висина; отежано откривање и распознавање објеката на земљи; отежана радарска контрола ваздушног простора и смањен домет радио-навигацијских и средстава за везу.

Ограниченост аеродромске мреже отежава груписање, маневар и употребу авијације уопште, а релативно велика надморска висина аеродрома (хелидрома) смањује носивост корисног терета. Истовремено, смањена количина горива ради повећања масе корисног терета смањује радијус дејства и време бављења авиона и хеликоптера у рејону и изнад објекта дејства.

На планинском земљишту често се не може удовољити захтевима базирања авиона тактичке авијације и борбених хеликоптера ближе линији фронта (ловци – бомбардери и јуришници на удаљености до 150 километара, хеликоптерски пукови у саставу армија копнене војске од 70 до 80 километара, а хеликоптерске ескадриле у саставу оклопних и мотострељачких дивизија на удаљености од 25 до 30 километара од линије фронта). Та околност утиче на брзину реаговања авијације, што је један од основних елемената ваздухопловне ватрене подршке, посебно непосредне, с обзиром на изненадну појаву и брзо нестајање важних објеката дејства на бојишту, као и на неопходност да се ватрени удари изводе на правом месту и у право време.¹

Метеоролошки и климатски услови на брдско-планинском земљишту могу знатно да ограниче употребу авијације у ваздушној ватреној подршци копнених снага.² Број облачних дана и дана са маглом и јаком сумаглицом знатно је већи, а појава олујних ветрова знатно чешћа у планини него у равници.

Због могућности да у кратком року нанесе изненадне ударе и брзо пренесе тежиште с једног правца на други, из једног рејона у други, у оквиру бојишта и војишта, авијација често може да буде основно, ако не и једино средство за подршку борбених дејстава копнених снага на брдско-планинском земљишту. Ефикасности њеног дејства на таквом земљишту доприноси и околност да је противник везан углавном за путне правце, принуђен да своје снаге групише близу и дуж путева, и то што му је маневар по фронту отежан, а често и немогућ. Дејства авијације у ваздухопловној ватреној подршци изводе се према плану и позиву, при чему су дејства по позиву чешћа у поређењу с њиховом применом у подршци борбених дејстава копнених снага у равници.

Резерве команданата јединица копнене војске, изражене у броју авионских, хеликоптерских полетања, због могућих изненађења, треба да буду нешто веће у поређењу с таквим резервама када се дејства изводе на другом земљишту. Отежани услови откривања и распознавања

¹ При базирању на удаљености до 150 километара од линије фронта савремени ловци – бомбардери и јуришници могу да изведу удар по противниковим објектима у тактичкој зони 20–25 мин. после издавања задатка посадама у приправности на аеродрому. Борбени хеликоптери могу из заседа (удаљеност места заседе до 10 километара од линије фронта) да дејствују по противниковим објектима на предњем крају 5–10 мин. после издавања задатка.

² Авиони НАТО (F-16 и F/A-18), и поред савремене нишанско-навигацијске опреме и вођених убојних средстава, као и помоћи од авиона из система AWACS, при дејствима по положајима Војске Републике Српске у рејону Горажда, априла 1994. нису остварили очекивани ефекат због неповољних метеоролошких услова – ниска облачност и смањена видљивост.

објеката дејства на брдско-планинском земљишту повећавају улогу ваздухопловних официра за навођење (ВОН), који се распоређују у јединице ранга батаљона и више, а у појединим случајевима и у чете.

Укупна ваздухопловна подршка борбених дејстава копнених снага на брдско-планинском земљишту обухвата три задатка: извиђање из ваздушног простора, ваздухопловну ватрену подршку (непосредна и посредна) и превозење ваздушним путем.

Ваздухопловна ватрена подршка у одбрани

Авијација има изузетно важну улогу у ватреној подршци снага у одбрани на брдско-планинском земљишту због својих високих маневарских и ватрених могућности, што јој омогућава да у кратком року противнику нанесе снажне ударе и брзо пренесе тежиште на било који угрожени правац. У оквиру ваздухопловне ватрене подршке авијација може да обавља различите задатке: спречавање покрета и наношење губитака противниковим резервама; уништење система високопрецизног оружја и других ватрених средстава противника; локализацију продора оклопних снага и разбијање уклињеног нападача; откривање и уништење извиђачко-диверзантских и снага које изводе обилазак (обухват); уништење тактичких ваздушних десаната у свим фазама њиховог извођења, и друго.

Приликом планирања дејстава авијације у ватреној подршци снага и одбрани на брдско-планинском земљишту треба проценити вероватне правце удара противника и њихов капацитет, рејоне прикупљања његових снага, пре свега оклопно-механизованих, правце њиховог покрета и линије развоја, као и земљишне објекте (превоји, прелази, итд.) који за противника имају оперативни значај. На основу тога, унапред се могу планирати и припремити дејства авијације, било самостално, било у садејству с ракетним и артиљеријским јединицама.

Одбрана на брдско-планинском земљишту организује се по правцима, на широком фронту,³ на принципу отпорних тачака (водне, четне), које имају међусобну ватрену везу и затварају прилазе важним земљишним објектима (превоји, прелази, итд.), теснаце, клисуре, путне правце итд. Главне снаге се групишу за држање превоја, комуникацијских чворова, доминантних висова, широких долина, платоа и других важних земљишних објеката.

Борбени распоред здружених тактичких јединица обухвата обично два ешелона: први чине мотострељачке, а други оклопне јединице. Већина артиљерије (средства за подршку) припадаје се првом ешелону. Јединице које организују одбрану одвојено од главних снага ојачавају се артиљеријом, средствима ПВО, инжењеријским и јединицама АБХО. (На брдско-планинском земљишту дивизија може да брани 2–3 само-

³ На вежбама НАТО-а ширина зоне одбране армије на планинском земљишту достигала је 500 километара и више, армијског корпуса – до 300 километара, а дивизије од 40 до 70 километара.

стална правца, од којих је један главни; пук брани 1–2 правца – један од њих је главни).

Дејства по противнику почињу на даљим прилазима, пре сасређивања и развоја његових снага за напад. Његове главне групације уништавају се свим средствима – ударима ракетних, артиљеријских и авијацијских јединица, и то пре свега у теснацима, клисурама, на превојима, прелазима, и слично. При томе, авијација може да буде једина снага за уништење (неутралисање) противника пре него што се његове снаге приближе и уђу у зону дејства ракетних система и артиљерије.

Пошто је веома значајно да се противник принуди да што дуже остане у зони максималне ватре, авијација може изненадним ударима по челу колона, рушењем прелаза, минирањем из ваздушног простора праваца покрета снага, и слично – да задржи нападача управо на местима која су под снажном ватром артиљерије и ракетних система.

Приликом напада противника из непосредног додира, веома ефикасна може да буде тзв. ватрена противприпрема, чију основу чине удари авијације, ракетних система и артиљерије. Тежиште је на подршци снага на првој одбрамбеној линији ударима по противнику који подилази.

На тешко доступним правцима напад противника се одбија првенствено ударима авијације, пре свега борбених хеликоптера.⁴ Дејства авијације се допуњују другим мерама и активностима – запречавањем, упорним држањем раскрсница путева, превоја, прелаза итд. По уклињеном противнику дејствује се свим средствима, укључујући и авијацију. Разбијање његових снага завршава се противнападом или противударом снага другог ешелона и резерви. У ватреној подршци снага које изводе противнапад (противудар) авијација дејствује, пре свега, по противниковим резервама ради спречавања њиховог правовременог довођења и увођења у борбу, као и по боковима уклињених снага.

Правовремено поседање најважнијих земљишних објеката изузетно је значајно за стабилност одбране. Ангажовањем авијације за спречавање покрета и наношење губитака противнику могуће је властитим снагама створити повољне услове да га предухитре у поседању одређеног објекта.

У савременим условима нападач често превози своје борбене и друге групе ваздушним путем. У вези с тим, авијација, у одређеним периодима одбране, може бити ангажована за уништење транспортних и других хеликоптера у рејонима њиховог базирања, у рејонима укрцавања и искрцавања борбених група, као и у ваздушном простору (у току превозења).

Борба против тактичких ваздушних десаната има посебан значај у одбрани на брдско-планинском земљишту. Авијација је најефикаснија и често једина снага за њихово уништење у рејонима укрцавања и у

⁴ Совјетске снаге су, у борбама у Авганистану, за одбијање напада муџахедина на јако испресецаном и тешко проходном земљишту у почетку обимно користиле борбене хеликоптере Ми–24, а од 1981. године и јуришне авионе Су–25.

току превозења, као и за блокирање десаната после искрцавања. Због релативно велике брзине реаговања, авијација може ефикасно да се употреби и за локализацију продора противника у дубину одбране, посебно његових оклопних снага. При организовању противоклопне одбране треба планирати употребу противоклопних хеликоптера, ловаца – бомбардера и јуришника. Противоклопни хеликоптери могу да се укључују у покретне групе за запречавање и противоклопне резерве, а ловци – бомбардери и јуришници својим ватреним ударима могу да ојачавају противоклопну одбрану.

Авијација може ефикасно да се употреби за спречавање дејства противникових снага које изводе обилазак или обухват њиховим право-временим откривањем и задржавањем (ватрени удари, минирање из ваздушног простора, рушење објеката на правцима њиховог покрета и сл.). Тим дејствима авијација може да створи повољне услове и потребно време за ангажовање властитих копнених снага у завршном разбијању и уништењу противника. Поред тога, у припреми одбране, на правцима које противник може да искористи за обилазак (обухват), треба, поред планирања места и линија сасрећене и запречне ватре средстава копнених јединица, планирати и ударе авијације и минирање из ваздушног простора.

Стварање минских препрека при организовању и извођењу одбране на брдско-планинском земљишту такође је веома значајно. Минирањем из ваздушног простора могу да се стварају минска поља против пешадије на правцима њеног наступања, на правцима дејства снага за обилазак (обухват) и у рејонима искрцавања ваздушних десаната, а минска поља против оклопне технике – на правцима могућег продора оклопних и механизованих снага. Савремени системи за минирање из ваздушног простора омогућавају стварање минских поља велике површине за кратко време.⁵

Јединице које организују одбрану на одвојеним правцима обично се ојачавају средствима за подршку. Међутим, уколико то није могуће обезбедити из било којег разлога (недостатак борбених средстава, немогућност превоза због неприступачности терена и сл.), може се планирати ватрена подршка коју би авијација пружила у критичним периодима одбране. Такву подршку треба планирати и за јединице које траже ојачање, а оно не може да се обезбеди маневром ватром или прегруписавањем снага с других праваца.

Ваздухопловна ватрена подршка у нападу

Ваздухопловна ватрена подршка копнених снага у припреми и извођењу напада на брдско-планинском земљишту обухвата дејства авијације првенствено по противниковим снагама и објектима који се

⁵ Једном касетом типа MW-1, немачке производње, која се пуни са 732 против-оклопне мине MIFF, минирањем из ваздушног простора са висине 30–60 метара, један авион може да створи минско поље величине 2.500 × 500 метара.

не могу, у одређеном времену, неутралисати (уништити) средствима јединица у нападу, а чијим се уништењем значајно нарушава стабилност противникове одбране и властитим снагама стварају услови за брз продор у дубину његовог распореда. Тежиште дејства авијације је, пре свега, на слабењу одбрамбене моћи противника на главном правцу напада, уништењу отпорних тачака на правцу продора његових главних снага, спречавању довођења и увођења у борбу непријатељевих снага другог ешелона и резерви и уништењу снага које изводе противнапад и противудар.

Напад на брдско-планинском земљишту карактеришу фронтални удари, усклађени с обиласком, обухватом и ударима у бок и позадину противника, као и изненадно заузимање и држање планинских превоја, пролаза, доминантних висова, теснаца, комуникацијских чворова итд.

Припрема и извођење бојева (операција) трају дуже. У припреми напада авијација дејствује по снагама браниоца на главном правцу удара, углавном изван домета артиљерије и ракетних јединица, ради доношења губитака и промене односа снага у још повољнији за властите снаге.

Главни удар се обично поклапа с правцем протезања главних комуникација. Поред фронталних удара, примењују се обиласци (обухвати) преко слабо проходног земљишта, као и тзв. обухвати из ваздушног простора, када се снаге за обухват превозе ваздушним путем у рејоне њихове употребе. За подршку снага које изводе обилазак или обухват преко тешко проходног земљишта могу се употребити борбени хеликоптери за ватрену подршку и авиони тактичке авијације, пре свега јуришници. Та подршка се остварује онда када снаге за обилазак (обухват) изађу из зоне дејства сопствених средстава за подршку, као и у случају да је та подршка недовољна и треба је ојачати.

У нападу на брдско-планинском земљишту употреба ваздушних десаната је чешћа него на равничастом и маневарском земљишту. Користе се за заузимање и држање превоја, пролаза, комуникацијских чворова, прелаза преко планинских река, као и за уништење командних места, аеродрома (хелидрома) и других важних објеката. У припреми и извођењу ваздушних десаната авијација се може употребити за неутралисање средстава ПВО на маршрути лета и у рејону искрцавања десанта, снага за противдесантну борбу у рејону искрцавања и на његовим прилазима, као и за спречавање довођења и увођења у борбу снага из дубине (резерве).

Ракетне јединице се употребљавају углавном централизовано и на правцу главног удара, али није искључена и њихова децентрализована употреба, по дивизионима. Приликом заједничких дејстава између ракетних јединица и авијације циљеви се расподељују према времену дејства, даљини и зависно од конфигурације терена.

Противоклопни одреди распоређују се обично по правцима. Рационално је да се у њих укључују и противоклопни хеликоптери, наоружани вођеним противоклопним ракетама. Зависно од конкретне ситуације, противоклопни хеликоптери могу бити укључени у противоклопне

одреде непрекидно, све време трајања боја (операције), или пак повремено, кад се за то укаже потреба (у критичним периодима против-оклопне борбе).

У нападу се избегава концентрација (нагомилавање) јединица и борбене технике на малом простору, посебно на планинским превојима и прелазима, у теснацама и клисурама, и на другим осетљивим местима, где би били веома уносан циљ за дејство противникових борбених средстава (авијација, артиљерија, ракетне јединице). Посебна пажња се посвећује обезбеђењу крила и бокова, па авијација може значајно допринети брзом откривању и неутралисању противникових снага које прете ударом у бокове и крила.

На пошумљеном брдско-планинском земљишту напад се изводи на одвојеним, изолованим правцима, дуж путева, корита река и потока. Дејства изводе мање снаге – до батаљона, ређе бригада или дивизија. Ватрена подршка средствима јединица копнене војске најчешће је ограничена због отежаног осматрања, одређивања сектора гађања и позиције циљева, као и због отежаног премештања артиљеријских оруђа и минобацача. У тим условима авијација својим дејствима може да допуни ватрену подршку и учини је ефикаснијом, посебно на главном правцу удара.

На беспутном земљишту јединице у нападу су практично лишене подршке артиљерије на точковима и гусеницама чим изађу ван домета оруђа која дејствују са приступачних места – из долина, са пропланака, платоа, итд. Тада ваздухопловна ватрена подршка има првостепени значај, а авијација постаје једина борбена снага која може да подржи јединице у нападу.

У пракси се показало да артиљерија не може да подржава јединице у нападу на брдско-планинском земљишту ефикасно као у равници и на маневарском земљишту. Стога је често неопходно да се ватреном подршком из ваздушног простора ојачава подршка јединица у нападу, пре свега оних које обављају тежишни задатак.

Када противник припрема или отпочне противнапад или противудар, авијација, с обзиром на њен радијус дејства, може бити употребљена за спречавање довођења и увођења у борбу снага другог ешелона и резерви. Поред ватрених удара ради наношења губитака, авијација може, минирањем из ваздушног простора на правцима покрета тих снага, знатно да успори њихов покрет и властитим снагама створи потребно време за прегруписавање, сређивање и припрему за одбијање противнапада и сламање противудара. Та дејства (за спречавање довођења и увођења у борбу снага за противнапад или противудар) имају посебан значај када је због непогодне конфигурације земљишта и слабе проходности немогуће правовремено премештање артиљерије и ракетних јединица на положаје са којих могу да дејствују по противниковим снагама и да подржавају властите снаге у одбијању и сламању њиховог противнапада или противудара.

Ваздухопловна ватрена подршка борбених дејстава копнених снага на брдско-планинском земљишту значајан је чинилац за повећање њихове ефикасности. Један од предуслова за највеће могуће искоришћење маневарских и ватрених могућности авијације у подршци јединица копнене војске јесте висока рационалност њене употребе, уз уважавање специфичности тог земљишта и оперативно-стратегијских услова у којима ће дејствовати наше ратно ваздухопловство и противваздушна одбрана.

Употреба ваздухопловних снага, поред осталог, захтева веома рационалну, економичну употребу борбених авиона и хеликоптера за ватрену подршку копнених и поморских снага уопште, а тиме и у одбрамбеним и нападним борбеним дејствима на брдско-планинском земљишту. То подразумева да се авијација употребљава само тада, тамо и с таквим напрезањем, када, где и колико може дати највеће ефекте, уз најмање могуће губитке.

Наша борбена авијација у рату, поред ваздухопловне ватрене подршке, обављаће и бројне друге задатке, што ће значајно ограничити ресурсе за ватрену подршку копнених снага на брдско-планинском земљишту, особито у случајевима када главни удар противника иде другим правцем. У тежем ратном случају – агресији на нашу земљу више земаља, односно коалиционих снага под окриљем Уједињених нација или без њихове сагласности – непријатељ ће највероватније постићи висок степен превласти у нашем ваздушном простору и биће знатно ограничене могућности за употребу наше борбене авијације уопште, а тиме и за ватрену подршку. Исти је случај и када непријатељ изводи оперативни ваздушни десант, па се сви расположиви ресурси борбене авијације ангажују у противдесантној борби. Због тих и других околности команданти јединица копнене војске које изводе борбена дејства на брдско-планинском земљишту морају водити рачуна о томе да напрезање борбене авијације, које је њима одобрено за ватрену подршку, буде веома рационално и строго селективно. У условима када се не може свакој јединици тактичког нивоа обезбедити довољна подршка из ваздушног простора, главне напоре авијације треба усмерити на подршку јединица које изводе тежишни задатак, и то, најчешће, само у критичним периодима борбених дејстава. Нерационално је да се тежи томе да се свакој јединици, на сваком месту (правцу, рејону), у свако време (период борбених дејстава) обезбеди било каква подршка по принципу „сваком по мало, никоме довољно“. Таквим уситњавањем и расипањем одобреног напрезања авијације смањују се могући ефекти њених дејстава у ватреној подршци. То подједнако важи за ваздухопловну ватрену подршку копнених снага и на маневарском и на брдско-планинском земљишту.

Средства и начини борбе на брдско-планинском земљишту стално се усавршавају, што се неминовно одражава и на садржај и начин остварења ваздухопловне ватрене подршке копнених снага у тим условима. Непрекидно праћење промена у начину припреме и извођењу савремених борбених дејстава копнених снага на тим просторима и у њиховој подршци из ваздушног простора, као и разрада на тој основи нових, ефикаснијих тактичких поступака, један је од предуслова за рационалну употребу борбене авијације нашег ратног ваздухопловства и противваздушне одбране у стварним условима.

Литература:

- „Военнаја мисл“, 4/87, 3/88 и 6/89.
- „Revue militaire Suisse“, 12/79.
- „Зарубежное военное обозрение“, 1/81 и 8/83.
- „Војни гласник“, 4/87.
- „Вестник противвоздушној оборони“, 9/89.
- „Авијација и космонавтика“, 10/89.